

Yirmi İki Mürekkep Damlası: Osmanlı Sosyal ve Kültür Tarihi Üzerine Sohbetler/ İsmail E. ERÜNSAL. Söyleşi: Halil SOLAK. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.

Burcu YILMAZ, Ankara Üniversitesi BİL- BEM

“Yirmi İki Mürekkep Damlası: Osmanlı Sosyal ve Kültür Tarihi Üzerine Sohbetler” kitabı Prof. Dr. İsmail E. Erünsal ile gazeteci-yazar Halil Solak’ın yaptığı uzun soluklu röportajlardan oluşan bir nehir söyleşi kitabı olarak yayınlanmıştır. Dr. Erünsal’ın ilmi kariyerini ve yoğunlaştığı konuları merkeze alan kitapta, Dr. Erünsal’ın tecrübeleri ve uzun zamandır kafa yorduğu meseleler okuyucuyla paylaşılmaktadır.

22 bölümden oluşan kitabın ilk bölümü “Fakültenin Son İhtişamlı Yılları” başlığıyla okuyucuyla paylaşmakta, bölümde Dr. Erünsal’ın İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap- Fars Filolojisi ve Türkoloji bölümleri ile Türk İslam Enstitüsü’ndeki eğitim hayatı, yükseköğreniminde iz bırakan değerli hocaları, sonrasında aldığı yüksek lisans eğitimi ve yüksek lisans eğitimi süresince yürüttüğü bazı çalışmalar okuyucuyla paylaşılmaktadır.

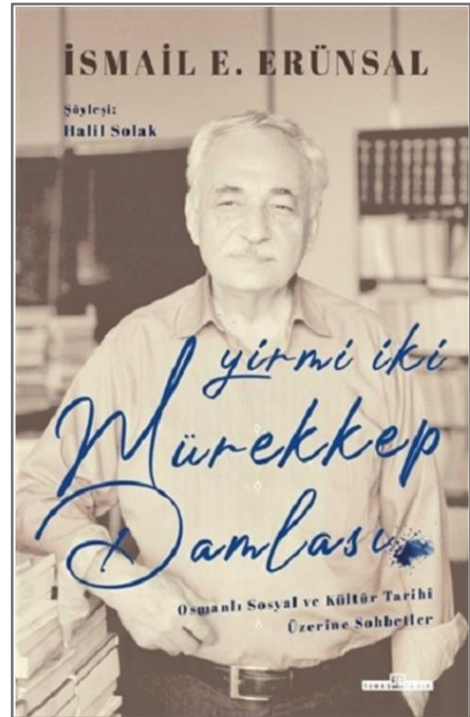
“Büyük Konuşmanın Cezası: Edinburgh’da Doktora” başlıklı ikinci bölümde, Dr. Erünsal’ın yüksek lisans eğitimi sonrasında Edinburgh Üniversitesi’nde başlayan doktora eğitimi anıları üzerinde durulmakta, doktora eğitimi süresince gerçekleştirdiği çalışmalar aktarılmaktadır.

“Sahaflar Çarşısı’ndan Enderun’a” başlıklı üçüncü bölümde Enderun Kitabevi’nin nasıl kurulduğu, dönemin sahafları, sahaflar arasında yapılan müzayedeler, Enderun Kitabevi’nin yurt dışı bağlantıları ve Dr. Erünsal’ın bu süreçte tanıştığı mühim kişiler aktarılmaktadır.

“Arşivlerin Hal-i Pür- Melâli” adlı dördüncü bölümde, Dr. Erünsal’ın Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde çalıştığı döneme ait hatıraları okuyucuyla paylaşmakta, o dönem devlet arşivlerinin işleyişi ve çalışma ortamı hakkında bilgi verilmekte, Dr. Erünsal’ın Osmanlı Arşivi ve Topkapı Sarayı Arşivi binalarının taşınması konuları hakkında düşünceleri paylaşılmaktadır.

“Osmanlı Arşivi’nde Şair Aramak” başlıklı beşinci bölümde, Dr. Erünsal’ın Osmanlı Arşivi’nde in’âmât defterleri, ruus, mevacib ve mülazemet kayıtları ile tereke kayıtları çevresinde şekillenen arşiv çalışmaları ele alınmakta, in’âmât defterlerinin tarihi gelişimi ve bu sayede bazı önemli şairlerin biyografilerine sağlanan katkılar, Dr. Erünsal’ın Nedim, Mâ’îlî ve Azîzî gibi önemli şairlere dair yaptığı araştırmalar, ruus defterleri ve tereke kayıtlarına dair yaptığı incelemeler hususlarında bilgi verilmektedir.

“Osmanlı Kütüphane Tarihini Yazmak” başlıklı altıncı bölümde, Dr. Erünsal’ın doktora eğitimi sonrasında ülkemize dönüşü, İstanbul Üniversitesi Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü yerine yine aynı üniversitenin Kütüphanecilik Bölümü’nü tercih edişi, bunun sebepleri, aynı dönemde Boğaziçi Üniversitesi’nde 5 yıl kadar verdiği dersleri, Kütüphanecilik Bölümü’nde yaptığı çalışmaları ve özellikle kütüphane tarihi konusunda yürüttüğü incelemeleri konuları üzerinde durulmakta, Osmanlı

döneminde kütüphanelerin yeri, kütüphane tarihine yönelik 1988 yılında yayınladığı ilk kitabı ve sonrasında yine aynı konu üzerinde yoğunlaşan diğer kitapları, kitapların içeriklerine dair önemli hususları, bundan kaynaklı olarak Osmanlı Döneminde kütüphaneler, kütüphane algısı, vakıf kütüphaneleri, kütüphanelerin kurulması, çalışma saatleri, ödünç işlemleri, kadınların kütüphanelerdeki yeri, kütüphanelerin koleksiyon geliştirme politikaları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Yedinci bölüm olan “Sultanların Kitapları” başlıklı bölümde ise, Osmanlı’da kütüphane tarihi, Fatih döneminde kütüphanelerin yeri ve gelişimi, o dönem kütüphanelerin koleksiyon yapısı, Fatih’in Doğu kültürü ve İslami ilimlere olan ilgisi ve bunun kütüphanelere yansımaları, II. Beyazid döneminde hazırlanmış kütüphane kataloğu ve kütüphane ile ilgili olan diğer padişahlara değinilmekte ve özellikle I. Mahmut dönemine dikkat çekilmektedir. Bölümde ayrıca Türk kütüphaneciliğinde II. Abdülhamid döneminin ne denli mühim olduğunun altı çizilmekte ve bu dönemde basılan Devr-i Hamidî Katalogları ile yaşanan diğer gelişmelere de vurgu yapılmaktadır.

“Nostaljidən Gerçeğe: Sahaflık ve Sahaflar” başlıklı sekizinci bölümde, Dr. Erünsal’ın 2013 yılında yayınlanan ‘Osmanlılarda Sahaflık ve Sahaflar’ kitabı, kitabı ele alırken Dr. Erünsal’ın yararlandığı tereke kayıtları ve diğer kaynakları, bu süreçte nelerle karşılaştığı, sahaf kelimesinin anlamı, Osmanlı’da sahaflık tarihinin başlangıcı, Bursa, Edirne ve İstanbul’un bu konudaki önemi konuları ele alınmakta, bu şehirlerde sahafların tarihi gelişimi, sahaflığın 19. yy yaşadığı değişim, sahaf- kitapçı anlayışı, sahafların geçmişte toplumdaki yerleri, sahafların iç işleyişi, müzayedeleri, saray ve saray mensupları ile sahafların ilişkileri konularında bilgiler okuyucuya sunulmaktadır.

Dokuzuncu bölüm olan “Geç Fark Ettiğim Bir Hazine: Kadı Sicilleri” başlıklı bölümde, Dr. Erünsal’ın da birçok araştırmasında faydalandığı kadı sicilleri, kadı sicillerinin Osmanlı sosyal, iktisadi ve kültürel tarihindeki yeri, kadı sicillerinin kullanımı, şer’i sicilleri, vasiyetler ve vasiyet kayıtları, vasiyetlerde devir usulü, vasiyetlerde kitapların yeri konuları ele alınmakta, Osmanlı toplumunda cariyelerin yeri, geçmiş ve günümüz cariyeye algısı, gayrimüslimlerin tereke kayıtları, Müslümanlara ait tereke kayıtları ile arasındaki farkları, yetim ve öksüzlerin muhasebe raporları, ülkemizde kadı sicilleri üzerinde yapılan çalışmalar ve son dönemde yürütülen ve tasarlanan bazı projelere yer verilmektedir.

“Osmanlı’da Kadının Adı Var!” başlıklı onuncu bölümde, Dr. Erünsal’ın 16., 17. ve 18. yy tereke kayıtlarından yola çıkarak kadınların okuma alışkanlıklarına yönelik olarak yürüttüğü çalışmaya dair hususlar, Orta Çağ İslam dünyasında ve Osmanlı Dönemi’nde kadınların toplumdaki yeri, eğitim hayatları konuları ele alınmakta, kadınların sahip olduğu kitaplar, kadınlara ait tereke kayıtlarına dair istatistiki bilgiler okuyucuya sunulmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların Osmanlı iktisadi hayatındaki konumu ve istihdam edildikleri alanlar hususları ele alınmakta, bunlara ait kayıtlar okuyucuya sunulmaktadır.

“Sıbyan Mekteplerinde Neler Öğretilmiyordu?” başlıklı 11. bölümde, Dr. Erünsal’ın “Osmanlı Döneminde Kadınların Okuduğu Kitaplar” başlıklı makalesinden yola çıkılarak sıbyan mektepleri konusu tartışılmakta, konuyla ilgili arşiv kayıtları ve literatür hakkında bilgi verilmekte, Osmanlı eğitim hayatında sıbyan mekteplerinin yeri, eğitim kadroları, öğrencilerin eğitime başladığı yaş aralığı, karma eğitim konularına dair ayrıntılı bilgi sunulmaktadır.

12. bölüm olan “Osmanlı’da ‘Halk’ın Okuduğu Kitaplar” başlıklı bölümde, tereke kayıtlarına dayanarak Osmanlı toplumunun sınıfları, bu sınıfların genel özelliklerine dair bilgiler verilmekte, o dönem halkın en çok okuduğu kitaplar tereke kayıtlarından yola çıkılarak okuyucuya sunulmaktadır. Sonrasında bu liste üzerinden bazı çıkarımlar yapılmakta, yaygın okuma düzeyi ve halk tarafından hangi konuların ağırlıklı olarak tercih edildiği üzerinde durulmakta, tüm yorumlamalardan sonra “halkın okuduğu kitaplar” vurgusu tartışılmaktadır.

“Tasavvuf Tarihi Metinlerinin İzinde” başlıklı 13. Bölümde, Dr. Erünsal’ın Osmanlı tasavvuf tarihi ilgisinin nasıl başladığı, Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak ile olan ahablığı ve birlikte yürüttükleri Menakıb-ı Kudsiyye neşri, Prof. Dr. Mertol Tulum ile yaşananlar ve sonrasında ‘Tursun Bey Tarihi’ neşri çalışmalarından bahsedilmektedir. Sonrasında Dr. Erünsal’ın Osmanlı dini hayatına dair en önemli çalışmalarından biri olan Mir’atü’l- Işık ele alınmakta, Melamilik ile ilgili en eski kaynak olan ve tek nüshasının da kendisinde bulunduğu Mir’atü’l- Işık’ın neşr süreci, kaynak içerisinde geçen mühim kişilere dair önemli bilgiler okuyucuyla paylaşılmaktadır.

14. bölümde olan “Düğümü Çözmek: Küçük Bir Hukuk Tarihi Meselesi” başlıklı bölümde, Dr. Erünsal’ın kadı sicillerinde yer alan sahaf terekelerini incelemesi sırasında dikkatini çeken şühûdü’l-hal ile başlayan hukuk tarihi merakından, hukuk tarihçileri ve tarihçilerin şühûdü’l-hal konusunda ortaya koyduğu fikirlerden ve bunun oluşturduğu karmaşadan bahsedilmekte, Osmanlı’da mahkeme binaları, bu binaların yapıları ve tarihte binalara yönelik kayıtlar konularında bilgi verilmektedir.

“Akademik Hayat Rehberi” başlıklı 15. bölümde, Dr. Erünsal’ın “Akademisyenlik meslek olmaktan çıktı, meksebe haline geldi” şeklinde ifadesine paralel olarak, akademisyenliğin artık bir hayat biçimi olmaktan çıkarak, farklı kazançlar elde etmek amacıyla yapılan bir iş olduğu düşüncesini okuyucuyla paylaşmakta, akademisyenlikte ailenin yeri ve tutumunun ne denli mühim olduğunu vurgulamaktadır. Bölümün ilerleyen sayfalarında Dr. Erünsal’ın döneminde üniversitelerde işlenen derslerin ve sınavların usulleri hakkında bilgi verilmekte, Dr. Erünsal’ın günümüzde bu süreçlerin nasıl yürütülmesi gerektiğine dair düşünceleri okuyucuya aktarılmaktadır.

16. bölüm olan “Mezar Taşını Okumak ya da Okuyamamak Bütün Mesele Bu Mu?” başlıklı bölümde üniversitelerde verilen Osmanlıca derslerinden, Dr. Erünsal’ın Osmanlıca dersi verdiği dönemlerde yaşadıklarından bahsedilmekte ve Dr. Erünsal’ın Osmanlıca öğretimiyle ilgili tavsiyelerine yer verilmektedir. Ek olarak son dönemde çoğunluk tarafından savunulan “harf inkılabı ile geçmişimizle bağımızın kopması” konusunda Dr. Erünsal’ın fikirleri okuyucuyla paylaşılmaktadır.

“İlmi Araştırmalarda İdeolojik Körlük” başlıklı 17. Bölümde ideolojik körlük kavramı açıklanmakta, ideolojik körlüğün sebepleri, gelişimi ve kurtulma yollarına değinilmekte, geçmişte ve günümüzde ideolojik körlük durumu ele alınmaktadır. Günümüzde bilinen yanlışlardan biri olan Osmanlı’da matbaasının gelişine hattatların engel olduğu efsanesinin gerçek yüzü okuyucuyla paylaşılmakta, Molla Lütüfi hadisesine de değinilmektedir. Bölümde ayrıca günümüzde medrese güzellemelerinden, Seyid Ali Paşa’nın kitaplarının müsaderesi dolayısıyla Osmanlıya yöneltilen bağnazlık suçlamalarından ve ideolojik körlüğe kapılan çok sayıda isimden bahsedilmektedir.

18. bölüm olan “Suçlu Kim?: Osmanlılar Arap Ülkelerindeki Vakıf Kütüphanelerini Yağmaladılar mı?” başlıklı bölümde, Osmanlıların fethettiği yerlerdeki vakıf kütüphanelerinde yer alan eserleri yağmalayarak İstanbul’a getirdiği konusundaki iddiaya yönelik olarak Dr. Erünsal’ın düşünceleri dile getirilmekte, Osmanlıların bu kütüphaneler konusundaki genel tutumları ve o dönem vakıf kütüphaneleri konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

“İslam Dünyasında Kitabın Serüveni” başlıklı 19. bölümde, Orta Çağ İslam dünyasında kitap ve kütüphane konusunda Dr. Erünsal’ın öncesinde hazırlamış olduğu kitap üzerinde durulmakta, ülkemizde bu alandaki çalışmalara, İslam öncesi dönemde okuma yazma durumlarına, ticari yazışmalara, İslamiyet sonrası değişen durumlara, İslamiyet sonrası bilinen ilk kitap olan Kur’an-ı Kerim’e, Kur’an’ın çoğaltılmasına, mescitlerde oluşturulan ders halkalarına, rihlenin ortaya çıkışına, sema ve kırâ’at metodlarına ve bu konuda çok daha fazla bilgiye yer verilmekte, Orta Çağ döneminde yazma eserlerin hangi tür mürekkeplerle yazıldığı, kağıt öncesi kullanılan malzemelerin neler olduğu, kitabın oluşturulması, içeriği, başlangıcı ve sonunda ne tür bilgilerin yer aldığı konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

“Orta Çağ İslam Dünyasında Kitap Üretimi ve Kütüphaneler” başlıklı 20. bölümde, Orta Çağ İslam dünyasında kitapların nasıl çoğaltıldığı, verraklık ve farklı dönemlere göre ifade ettiği anlamlar, kitapların çoğaltılmasında müstensihlerin rolü ve o dönem kitap üretim sistemi konularından bahsedilmekte, İslam dünyasında kütüphanelerin rolü, tarihi gelişimi, ortaya çıkan kütüphane türleri ve bunlardan geriye kalanlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir.

21. bölüm olan “Haza Min Fazlı Rabbi: İslam Ansiklopedisi ve İslam” başlıklı bölümde Dr. Erünsal’ın Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi çalışmalarına nasıl dahil olduğu, daha öncesinde başlatılan İslam Ansiklopedisi çalışmalarının neden durdurulduğu, yeni çalışmalara kimlerin katkı sağladığı, bu süreçte yaşanan güçlükler, görüşmelerin nerede ve ne kadar sürdüğü, ansiklopedinin teşkilat şemasına dair hususlar okuyucuya aktarılmakta, İslam Araştırmaları Merkezi’nin (İSAM) kurulması, bu esnada yürütülen idari işlemler, görevlendirmeler, yönetim sistemi gibi konular ele alınmaktadır.

Son bölüm olan “Kütüphane, Bu Meçhul” başlıklı bölümde ise, İSAM Kütüphanesi ve diğer modern kütüphaneler konusu ele alınmakta, kütüphane anlayışının tarih boyunca gelişimi, elektronik

kütüphaneler konusu, bir kütüphane kurulurken dikkat edilmesi gereken hususlar, bağış kitaplar, kütüphanelerin bugünlerde yaşadığı sorunlar, elektronik kitapların sağladığı avantajlar, Dr. Erünsal'ın niversite kütüphanesine yönelik kanaatleri, İSAM Kütüphanesinin kuruluşu, binası, çalışma saatleri, personel ve dermesinin zenginliği konularından ve birçok başka konudan bahsedildikten sonra, Dr. Erünsal'ın ilim yolunda olan okuyucularına nasihatleri ile kitap sonlandırılmaktadır.

Dr. Erünsal'ın İstanbul niversitesi'nden İngiltere'ye uzanan eğitim yıllarından niversite hocalığına, kurucularından biri olduğu Enderun'dan sahaflık kültürüne, kütüphanelerin tarihi gelişiminden Osmanlılarda kadınların sahip olduğu kitaplara, akademisyenliğin getirdiği sosyal kısıtlamalardan ideolojik körlüğe ve birçok konuya dair değerlendirmelerini içeren "Yirmi İki Mürekkep Damlası" adlı nehir söyleşi kitabına birçok yayınevi ve kitapçılardan erişim sağlayabilirsiniz.